

Jenny van der Toorn-Schutte

Een brugklas voor allochtone leerlingen – schakel naar schoolsucces?

Aan het Christelijk Lyceum te Apeldoorn hebben leerkrachten al enige jaren ervaring opgedaan met het werken in een brugklas voor allochtone leerlingen. De resultaten geven reden tot enig optimisme. Na een jaar kunnen de meeste leerlingen in het reguliere voortgezet onderwijs redelijk meedraaien.

In dit artikel geeft Jenny van der Toorn een praktijkbeschrijving van enkele thematisch samenhangende lessen Nederlands als tweede taal in de brugperiode.

De auteur is werkzaam aan het Christelijk Lyceum te Apeldoorn als coördinatrice van het onderwijs aan allochtone leerlingen.

De laatste tijd wordt er weer veel gesproken en geschreven over het feit dat er zo weinig buitenlandse leerlingen een diploma op MAVO/HAVO/VWO-niveau behalen. Ze zijn in groten getale aanwezig op het LBO waar ze vaak ook nog voortijdig afhaken. De beheersing van het Nederlands lijkt hierbij een belangrijke factor te zijn. Anderstalige leerlingen zijn vaak door de basisschool naar het LBO verwezen op grond van de resultaten van de Cito-toets. Er wordt dan verder niet bekeken welke schoolsoort bij hun capaciteiten past. Willen allochtone leerlingen met enige kans op succes aan een voortgezette opleiding beginnen, dan moet in ieder geval extra aandacht besteed worden aan hun taalvaardigheid in het Nederlands, gericht op het leren *van* en *in* een tweede taal.

Schakelbrugklas

Aan onze school voor HAVO/VWO is sinds 1980 een schakelbrugklas verbonden. Deze wordt bekostigd uit de gangbare extra faciliteiten

voor anderstalige leerlingen. Door dit extra jaar kunnen de leerlingen hun keuze voor vervolgonderwijs nog een jaar uitstellen. Wij nemen alle leerlingen aan; ook hen die waarschijnlijk naar het LBO zullen doorstromen. Zo'n brugklas anderstaligen telt ongeveer vijftien leerlingen. Op het ogenblik zitten er in mijn groep veertien jongens en meisjes van 12 tot 16 jaar. Aan het einde van het schooljaar stromen gemiddeld vier leerlingen door naar het HAVO/VWO-onderwijs; eenzelfde aantal gaat naar het MAVO en de overigen gaan naar het LBO, inclusief de Lagere Detailhandelschool en het LEAO.

We hebben een goede samenwerking met de vervolgscholen. Op onze eigen school wordt voor de doorgestroomde leerlingen intensieve extra begeleiding verzorgd. Ook op de MAVO en de LTS waar wij contacten mee onderhouden, is dit inmiddels het geval. Het geven van deze extra begeleiding is een van de belangrijkste voorwaarden voor het slagen van de schoolloopbaan van allochtone leerlingen.

In dit artikel laat ik zien hoe wij in dit brugjaar werken. In zo'n brugklas anderstaligen zitten vogels van diverse pluimage. Niet alleen wat nationaliteit betreft (we hebben op het ogenblik negentien verschillende nationaliteiten op school), maar ook wat de onderwijsachtergrond aangaat. Een aantal van hen komt uit onze eerste-opvanggroep, waar ze als neveninstromer gestart zijn. In die eerste opvang komen het hele jaar door leerlingen binnen. De tweede groep wordt gevormd door leerlingen die enkele jaren onderwijs op een basisschool gehad hebben. Bij het begin van het nieuwe schooljaar wordt een intake-toets afgenomen. Deze intake-toets bestaat uit een stukje mondelinge taalvaardigheid, woordenschat, tekstbegrip en begrip van het gebruik van de tijden. Op het ogenblik werken we met twee groepen die vrijwel op hetzelfde niveau zitten. Overstappen tussentijds, die andere jaren wel voorkwamen, hebben dit jaar niet plaatsgevonden.

Vakinhouden

Onze doelstelling is om de leerlingen zover te brengen dat ze na verloop van een jaar de lessen van de docenten in het reguliere onderwijs kunnen volgen en leerboeken kunnen lezen en begrijpen. De nadruk in onze lessen ligt dan

Maan knijpt er 42 minuten tussenuit

Van een medewerker

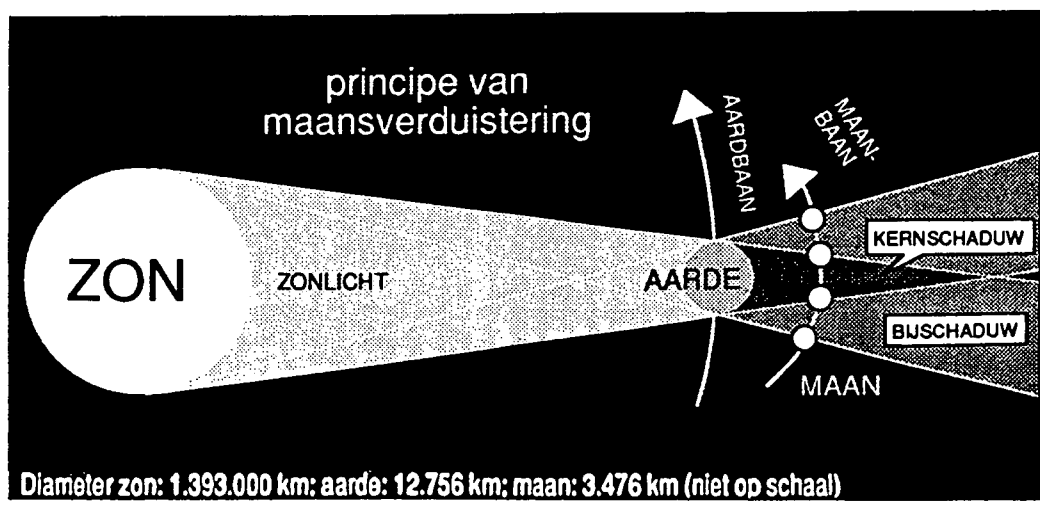
AMSTERDAM – Aan de oostelijke hemel speelt zich vanavond een interessant natuurverschijnsel af: een totale maansverduistering, ook wel eclips genoemd, naar het Griekse woord voor verdwijning. Zon, aarde en maan komen op één lijn, waarbij de schaduw van de aarde de maan treft.

Om 18.29 zal de eerste hap verdwijnen uit de linker onderkant

van de maan. De maan schuift in de schaduwkegel van de aarde. Op aarde zien we een oprukkende donkere hap. Als van de maan nog maar een sikkel over is, lijkt die hap eerder grijs dan zwart, en komt er een rossige gloed overheen.

De maan (middellijn 3476 kilometer) loopt ditmaal niet precies door het centrum van de aard-

schaduw (middellijn 9300 kilometer), maar scheert juist langs de binnenkant van de zuidelijke omtrek. Daarom blijft de zuidflank van de maan het helderst, waarschijnlijk oranje. Om 19.50 begint de totale verduistering en om 20.32 komt de maan weer uit de schaduw tevoorschijn. En om 21.53 zullen we weer een volle maan zien.



De thematekst over de maansverduistering

ook op de luister- en leesvaardigheid. Daarnaast wordt ook de schrijf- en spreekvaardigheid geoefend. Deze vaardigheden oefenen de leerlingen in verschillende vakken. Naast tien uur Nederlands per week krijgen de leerlingen ook lessen wiskunde, Engels, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, tekenen en lichamelijke oefening. Bij vakken als aardrijkskunde, geschiedenis en biologie wordt de stof van de brugklas aangeboden, maar herschrijft de docent de lessen in begrijpelijker Nederlands om dan aan het eind van de cursus over te stappen op teksten uit de leerboeken.

Er is veel overleg tussen de docenten onderling. Elke week is er een teamvergadering. De inhoud van de verschillende vakken worden zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Als de

docent aardrijkskunde bezig is met het heelal of het klimaat, zoekt de docent Nederlands teksten die hierop betrekking hebben. Zo'n tekst is dan het uitgangspunt voor een serie lessen op het gebied van tekstbegrip, woordkennis, spreekvaardigheid, grammatica, spelling en schrijfvaardigheid. Een voorbeeld van zo'n tekst is hierboven afgedrukt. Het is belangrijk dat zo'n tekst ook actueel is, om de betrokkenheid van de leerlingen te vergroten. Hieronder beschrijf ik de lessen Nederlands die ik gaf aan een van de groepen waarvan de leerlingen aan het eind van de cursus gaan doorstromen. De lessen werden gegeven naar aanleiding van het thema 'maansverduistering' dat ook in de aardrijkskundeles aan de orde was geweest.

De maansverduistering

Aan het begin van de les vroeg ik wie de maansverduistering gezien had en nodigde de leerlingen uit er iets over te vertellen. Zo leren zij om ervaringen te verwoorden en informatie uit te wisselen. Daarna kregen de leerlingen de gekopieerde tekst en plakten ze deze in hun map. Ze kregen gelegenheid om de tekst te lezen en onbekende woorden te onderstrepen. Daarna moesten ze drie vragen bij de tekst maken. Ik liep rond om te kijken of de vragen in goed Nederlands gesteld werden en corrigeerde zo nodig. Deze vragen werden daarna door de leerlingen aan elkaar gesteld. Dit gebeurde mondeling en klassikaal, maar het kan natuurlijk ook in tweetallen en schriftelijk. De bedoeling hiervan is dat de leerlingen zich realiseren welke informatie je uit een tekst kunt halen, ook zonder dat je alle woorden kent. Leerlingen moeten leren een tekst eerst globaal te lezen en te begrijpen, voordat ze allerlei woorden op gaan zoeken. Daarom worden de onbekende woorden eerst onderstreept en gaan de leerlingen daarna vragen maken en beantwoorden. Ik vulde zelf de vragen nog aan met de volgende: 'Wat is een ander woord voor middellijn?' Het antwoord kan gevonden worden door naar de illustratie te kijken. Daar staat dat de diameter van de aarde 3.476 km is. Met die vraag wilde ik de aandacht richten op de extra informatie die de illustratie te bieden had als ze gegevens uit de tekst daarmee combineerden. Er was zowaar een slimmerd die het doorhad.

'Het woordenboek zit in je hoofd!'

WOORDENSCHAT Met dit gedeelte van de les was al een uur gemoeid; wij werken meestal met blokken, zodat er nog tijd was voor het tweede onderdeel: woordkennis. Het artikel werd nu hardop gelezen, eerst door de docent en daarna, zin voor zin, door een leerling. Moeilijke, onbekende woorden werden besproken en uitgelegd. Zo'n woord is bij voorbeeld *interessant*. Er wordt nooit met vertalingen gewerkt. We proberen een woord duidelijk te maken door allerlei voorbeelden te geven en we eindigen dan met een omschrijving die de leerlingen in hun schrift noteren. In dit geval: *boeiend, waar je belangstelling voor hebt*. Het is een moeilijk begrip om uit te leggen. Je kunt het

checken door leerlingen te vragen wat zij interessant vinden. Ook kun je een Turkse jongen het Turkse woord laten zeggen en het dan nakijken in het Turkse woordenboek. Veel begrippen kennen allochtone leerlingen echter ook niet in hun moedertaal. Bepaalde voorkenis die bij autochtone leerlingen bekend wordt verondersteld, hebben zij niet. Daar proberen we in de lessen zoveel mogelijk aandacht aan te besteden.

De volgende woorden en uitdrukkingen werden verder besproken en genoteerd: ertussenuit knippen, zich afspeken, totaal, de verdwijning, de schaduw, treffen, de kegel, oprukken, de sikkkel, rossig, de gloed, langsscheren, de flank, helder, te voorschijn komen. Vooral de scheidbare werkwoorden vereisen een goede uitleg. Het woord *scheren* in de betekenis van *haar verwijderen met een mes* kennen de leerlingen wel, maar dat *langsscheren* betekent *ergens vlak langs gaan* is nieuw. De uitdrukking *ertussenuit knippen* bleken de leerlingen te kunnen raden. Dit is ook een goede strategie om de betekenis van woorden te achterhalen. Vaak zeg ik tegen leerlingen: 'Het woordenboek zit in je hoofd!' Ook uit de context is vaak veel op te maken. Ik laat de leerlingen dan ook altijd eerst naar een woord raden en dan kijken of de betekenis past in de context. De kegel en de sikkkel heb ik getekend. Het woord *helder* legde ik uit in samenhang met het begrip *helderziende*: wat ik niet zie, ziet een helderziende wel. Dit bleek de leerlingen zeer aan te spreken. Er kwamen hele verhalen los, waarbij dus meteen weer spreekvaardigheid geoefend werd. Ik gaf het woord *klaar* als synoniem voor het woord *helder*. Aanleiding daarvoor was het feit dat een leerling de week ervoor tijdens een begeleidingsles in een geschiedenisboek het woord *zonneklaar* tegenkwam en dacht dat het *donker* betekende (de zon is klaar). De strategie was goed, het woord zelf bracht de leerling op het verkeerde spoor. Dit zijn de valkuilen, waarin deze leerlingen geregeld trappen. Een bruikbaar woordenboek dat deze begrippen met allerlei voorbeeldzinnen uitlegt, is het *Van Dale Basiswoordenboek*.

Nadat de les 'woordkennis' afgesloten is, werd als huiswerk opgegeven dat de tekst goed gelezen en de woorden geleerd moesten worden. De volgende dag werd een dictee gegeven; de bedoeling hiervan is om de aandacht van de

leerlingen te richten op het zuiver spellen van de woorden. Als ze straks in een reguliere klas meedoen, moeten ze bij overhoringen en proefwerken de woorden ook goed kunnen schrijven. De nadruk bij het dictee lag dus op de moeilijke woorden. De geleerde begrippen werden overhoord door er andere zinnen mee te laten maken en tegenstellingen, synoniemen of omschrijvingen te vragen.

Komt 'dankte' van 'denken'?

De volgende les was een grammaticales. We namen als uitgangspunt weer de tekst. We zijn bezig met de sterke werkwoorden. Deze tekst staat helemaal in de tegenwoordige tijd. Maar het is voorbij, het gebeurde vorige week. Dus gingen we de tekst in de verleden tijd zetten. De werkwoorden in dit stukje zijn bijna allemaal sterke werkwoorden, alleen *spelen* en *scheren* zijn zwak. Bij dit laatste werkwoord wees ik op de twee betekenissen: *scheren-schoor* (met een mes), *langsscheren-scheerde langs* (een beweging).

Wij vinden het belangrijk dat de leerlingen de werkwoordsvormen uit hun hoofd leren, omdat ze vaak verleden-tijdsvormen niet kunnen herleiden tot het hele werkwoord. Ik heb leerlingen wel horen beweren dat *dankte* van *denken* komt, *zei* van *zien* en *zag* van *zeggen*. Op zichzelf niet zo gek, maar meestal is de betekenis van de zin dan ver te zoeken. We hebben een lijst van sterke werkwoorden waarmee de leerlingen thuis iedere week een paar oefeningen maken. Bij dit huiswerk wordt gebruik gemaakt van een uitgave van het NCB: *Oefeningen voor het leren schrijven van de Nederlandse taal* (Fontein 1981).

SCHRIJFVAARDIGHEID De laatste vaardigheid die we aan de hand van de tekst gaan oefenen is de schrijfvaardigheid. De opdracht was: 'Probeer nu eens in je eigen woorden uit te leggen wat een maansverduistering is en hoe deze ontstaat'. Het resultaat van een middelmatige Turkse leerling is op p.98 afgedrukt. Dit werk wordt nagekeken, maar niet verbeterd. Er wordt met tekens aangegeven wat voor soort fouten erin zitten: v betekent een woord vergeten, x een verkeerd woord, s een spelfout, g een grammaticale fout, r een woord te veel en p een woord op de verkeerde plaats. De leerlingen moeten proberen eerst zelf hun fouten te verbe-

teren. Dit heeft veel meer effect dan het verbeterd terug te krijgen. Als ze er niet uitkomen, wordt er door de docent hulp geboden, maar over het algemeen herkennen ze hun fouten aardig. Daarna wordt het verbeterde werk in een schrift overgeschreven, waarbij ze dus nog een keer op hun fouten moeten letten.

Inmiddels zijn ongeveer zeven lesuren gebruikt om de verschillende vaardigheden te oefenen aan de hand van de tekst over de maansverduistering. De andere drie lesuren worden gebruikt voor luisteren, lezen en ontleden.

De maan in Marokko

Bij een luisterles wordt ook gezocht naar iets dat verband houdt met het thema van de week (hier dus de maansverduistering) maar dit is vaak moeilijk te vinden. Tenminste, als je authentiek materiaal wilt hebben. En dat beschouwen wij als een voorwaarde voor een goede luisterles. Zelf een stukje voorlezen en daar vragen over stellen betekent nog niet dat je een luisterles gegeven hebt. Als je het zo bekijkt, hebben de leerlingen de hele dag luisterles. Ik streef ernaar in een luisterles verschillende soorten gesproken taal aan te bieden van een omroepbericht op het station tot de kersttoespraak van koningin Beatrix.

Bij het thema maansverduistering paste het verslag dat daarvan gegeven werd in het Jeugdjournaal heel goed. Dit heb ik op video opgenomen en het werd in de klas bekeken en beluisterd. Daarna stelde ik er vragen over. Naar aanleiding hiervan ontstond een klasgesprek. Interessant (ik benadrukte hier het woord dat we de vorige dag behandeld hadden) was dat een Marokkaanse leerling vertelde dat de maanstanden in zijn land anders zijn dan hier in Nederland. In Marokko hangt de maan horizontaal: alleen het onderste of het bovenste gedeelte wordt gezien, terwijl wij tegen de rechter- of linkerzijde aankijken. Dit soort momenten vind ik heel belangrijk. Belangstelling en waardering voor de leefomgeving en cultuur van allochtone leerlingen vergroot hun betrokkenheid. Terug naar de luisterlessen. Veel goed materiaal kan gevonden worden in de methode *Zestien plus* (Duvigneau 1987), vanaf luisteroefeningen op het gebied van klankonderschei-

Naam Erden Kuyucu

Getal:

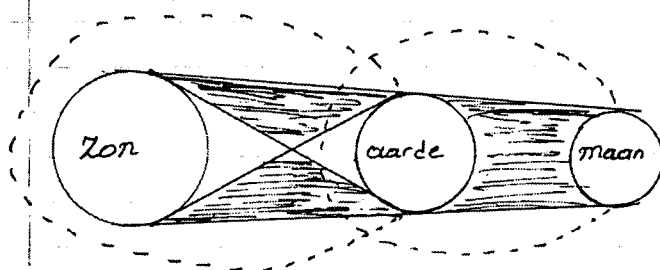
Vak:

Klas:

Wille:

Als je over maansverduistering praat dan moet je weten wat verduistering betekent: Verduistering betekent donker worden, dus als de Maan achter de aarde \vee dan kan hij geen zonstraal meer zien. Daarom kun je een poosje \vee maan niet meer zien.

\Rightarrow Als je \vee^G wil met tekenen uitleggen dan moet je hemelss lichamen tekenen:



\Rightarrow En je moet weten hoe de hemelss lichamen draaien. De zon draait niet, die staat stil, maar

\Rightarrow de aarde draait \times over de zon dan krijg je seizoenen

\Rightarrow en de aarde draait ook \times over zijn as dan krijg je dag en nacht.

\Rightarrow De maan draait \times over de aarde heen en daarom gebeurt de maanverduistering.

ding tot aan interviews met werknemers in een bedrijf. Daarnaast is er een serie luisterlessen getiteld *Pasklaar* (De Bie 1989), die weliswaar voor volwassenen is bedoeld maar waarvan sommige gedeeltes wel bruikbaar zijn. En verder ben je aangewezen op het zelf opnemen op band en video van geschikt geachte (jeugd)programma's.

LEZEN Elke week wordt nog een lesuur besteed aan lezen. We lezen dan gezamenlijk een verhaal of de leerlingen lezen op hun eigen niveau in het boek dat zij uit de klassebibliotheek mee naar huis nemen. Deze boeken zijn ingedeeld in drie niveaus. Op het laagste niveau staan de boeken van de serie *De Leeslift*, het middelste niveau bevat de boeken van de *Wenteltrap*-serie en op het hoogste niveau staan 'gewone' leesboeken, die weliswaar intercultureel getint zijn. Deze boeken lezen de leerlingen graag, omdat ze vaak zichzelf of hun (oude) omgeving erin herkennen.

ONTLEDEN Iedere week besteden we ook een les aan ontleden. Wij hebben twee redenen om dit onderdeel in het vakkenpakket op te nemen. Door te leren zien hoe een zin in het Nederlands in elkaar zit, krijgen de leerlingen meer oog voor de structuur van onze taal. Dit helpt hen, naar onze mening, om de taal passief en actief beter te leren gebruiken. De tweede reden om de leerlingen te leren ontleden is gelegen in het feit dat we de leerlingen zo goed mogelijk willen voorbereiden op hogere vormen van onderwijs, het liefst voor een tweede klas. Als ze dan niet kunnen ontleden, hebben ze ook daarin een achterstand. Het blijkt echter zo te zijn dat vrijwel alle allochtone leerlingen die doorgestroomd zijn, het ontleden beter beheersen dan autochtone leerlingen; waarschijnlijk omdat ze er veel bewuster mee bezig zijn vanwege het feit dat ze een tweede taal leren.

Voorwaarden

Bij ons op school slagen wij er redelijk in via een brugklas anderstaligen allochtone leerlingen zover te brengen dat ze na een jaar deel kunnen nemen aan de verschillende takken van het regulier onderwijs. Wij trachten NT2-onderwijs te realiseren op hoog niveau. Dat vraagt van de leerkrachten een flinke dosis deskundigheid en

inzet. We zijn voortdurend op zoek naar geschikt lesmateriaal; veel maken we zelf. Want helaas... er is geen enkele methode die in zo'n klas te gebruiken is. Beginnerscursussen eindigen allemaal op een te laag niveau. Tegelijkertijd streven we er naar het onderwijs een intercultureel karakter te geven. Dat bevordert dat de leerlingen zich thuis voelen en de klas een homogene groep wordt.

Tenslotte is voor het slagen van de schoolcarrière van allochtone leerlingen een goede begeleiding nadat de leerling doorgestroomd is, van groot belang.

Literatuur

- Bie, M. de, e.a., *Pasklaar*. Groningen, RUG, z.j.
Duvigneau, E., e.a., *Zestien plus*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1987.
Fontein, A.M., e.a., *Oefeningen voor het leren schrijven van de Nederlandse taal*. Utrecht, NCB, 1983.
Huijgen, M., & M. Verburg (red.), *Van Dale Basiswoordenboek*. Gorinchem, De Ruiter, 1987.